

Stratejik ve Sosyal Arařtırmalar Dergisi

ISSN: 2587-2621

Volume 1 Issue 2, November 2017

ALİ GALİP OLAYI

Ali Galip Incident

Sevilay Özer*

Özet: Mondros Ateşkes Anlaşması'nın imzalanmasından hemen sonra ülkenin İtilaf Devletlerinin işgali altına girdiğini gören Mustafa Kemal Paşa halkı bilinçlendirmek ve kurtuluş hareketini başlatabilmek için Anadolu'ya geçmiştir. O günden itibaren millî bir kongrenin toplanmasının gerekliliğini savunan Mustafa Kemal, daha kongre toplanmadan birtakım sorunlarla karşılaşmıştır. Damat Ferit Paşa Hükümeti Millî Mücadele hareketinin kuvvet bulmasından çekindiği için Elazığ Valisi Ali Seydi Bey'i görevden alarak yerine Ali Galip Bey'i tayin ettirmiştir. Aynı gün Sivas'a gelen Ali Galip, Mustafa Kemal Paşa'nın tutuklanması için Sivas Valisi Reşit Paşa'ya baskı yapmış ancak bir sonuç alamamıştır. Bununla yetinmeyen Ali Galip, Sivas Kongresi'nin dağıtılmasına yönelik teşebbüste bulunmuşsa da Millî Mücadele hareketinin baltalanmasına yönelik olan bu girişim vaktinde alınan önlemler sayesinde başarısız kılınmıştır. Mustafa Kemal Paşa, İstanbul Hükümeti tarafından tertip edilen Ali Galip Olayı'nı çok iyi değerlendirmiş ve Millî Mücadeleye düşmanlığıyla tanınan Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin düşürülmesini sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Millî Mücadele, Mustafa Kemal, Ali Galip, Sivas Kongresi, Damat Ferit Paşa

Abstract: Mustafa Kemal Pasha, who saw that the Ottoman Empire had been occupied by the Entente States immediately after the signing of the Armistice of Mudros, went to Anatolia in order to raise public awareness and initiate the liberation movement. Mustafa Kemal, who advocated the necessity of gathering a national congress from that day, faced some problems before the congress was gathered. Because the Damat Ferit Pasha Government was worried that the National Struggle Movement would strengthen, Elazığ Governor Ali Seydi Bey was relieved from duty and Ali Galip Bey was appointed to his place. Ali Galip, who came to Sivas the same day, put pressure on Reşit Pasha, the Governor of Sivas, for the arrest of Mustafa Kemal Pasha, but could not get a result. Not satisfied with this, Ali Galip attempted to disperse the Congress of Sivas, but this attempt to undermine the National Struggle Movement was unsuccessful due to the measures taken in time. Mustafa Kemal Pasha made a very good evaluation of the Ali Galip Incident organized by the Istanbul Government and ensured that the Damat Ferit Pasha Government, which was known for its hostility to the National Struggle, was overthrown.

Keywords: National Struggle, Mustafa Kemal, Ali Galip, Sivas Congress, Damat Ferit Pasha

* Doç.Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü,
e-mail: sevilayozer07@gmail.com

Giriş

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasının hemen ardından Yıldırım Orduları Grubu ile 7. Ordu Karargâhının lağvedilmesiyle birlikte Mustafa Kemal Paşa, Harbiye Nezareti emrine alındığı için 13 Kasım 1918 Cuma günü İstanbul'a gelmiştir. İtilaf Devletleri donanmasını boğazda görünce vatanının ve milletinin kurtulacağına olan inancıyla "Geldikleri gibi giderler" demiştir.¹ Bu inançla 19 Mayıs 1919'da Anadolu'ya geçen Mustafa Kemal Paşa "Ya İstiklal Ya Ölüm" parolası ile hareket etmiştir.² Bir hafta kadar Samsunda kalmış oradan da Amasya'ya geçmiştir. Bu süre içinde bütün yurttaki millî bir teşkilat kurulması gereğini genelgele ile bütün komutanlara ve sivil idare amirlerine bildirmiştir. Daha Amasya Genelgesinde milletin haklı sesini dünyaya duyurmanın gerekliliği üzerinde durularak, Anadolu'nun her bakımdan güvenli bir yeri olan Sivas'ta hemen millî bir kongrenin toplanması kararı alınmıştır.³ Fakat bu kongrenin toplanması o kadar da kolay olmamıştır. Mustafa Kemal Paşa Amasya'dan ayrılmadan Dâhiliye Nazırı Ali Kemal Bey'in 23 Haziran 1919 tarihli genelgesi ile görevinden alınmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın ise bu genelgeden 27 Haziran'da Sivas'a geldiğinde haberi olacaktır.⁴

I.Sivas Kongresi'ni Engelleme Çabaları

I-I. Ali Galip Kimdir?

1871 yılında Kayseri'de doğan Ali Galip, Fevziöğlü ailesindedir. 1 Mart 1895 tarihinde Harp Okulunu bitirmiş, 12 Ocak 1897 tarihi itibarıyla kurmay yüzbaşı olmuştur. 2 Mart 1900'de kolağası, 24 Eylül 1901 tarihinde binbaşı ve 5 Temmuz 1908 tarihinde yarbaylığa yükselmiştir. Yarbay rütbesinde iken alay komutanlığı görevini yaparken ordudan ayrılmıştır. Sonrasında 5 Nisan 1912'de Kayseri'den bağımsız milletvekili seçilmişse de bu meclis kısa ömürlü olduğu için milletvekilliği 23 Temmuz 1912'de sona ermiştir. Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra 4 Mart 1919 tarihinde Sadrazam olan Damat Ferit Paşa, İttihatçı valileri görevden almaya başladığında, Elazığ Valisi Ali Seydi Bey'i görevden alarak yerine Mayıs ayı başında Ali Galip'i atamıştır. İşte Ali Galip bu süreçte Milli Mücadele aleyhinde faaliyetlerin içerisinde yer alacaktır.⁵

I-II. Sivas Valisi Reşit Paşa ile Ali Galip'in Diyalogları

Reşit Paşa Sivas'taki görevine 11 Haziran 1919 tarihi itibarıyla başlamıştır. Reşit Paşa'nın ilk ziyaretine gelen kişi Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın Sivas şube başkanı olan Ellezioğlu Halit Bey'dir. Reşit Paşa hatıralarında Halit Bey'in tavır ve hareketlerinden hiç hoşlanmadığını açıkça anlatmaktadır. Paşa'yı ziyarete gelen Halit Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın İttihatçılığı hortlatmak için didinip durduğunu, bunun artık mümkün olmadığını, herkesin Hürriyet ve İtilaf Fırkasını dikkate aldığını, İtilaf Devletlerinin bile kendileriyle dost olduğunu dile getirdikten sonra Mustafa Kemal'in boşuna yorulduğunu söyleyerek, ondan telgraf aldığı anda kendisine bildirmesini istemiştir.⁶

Bu süreçte Sivas Valisi Reşit Paşa'nın eline aynı gün biri Dâhiliye Nazırı Ali Kemal Bey'den Mustafa Kemal Paşa'nın görevden alındığına dair, diğeri de Mustafa Kemal Paşa'dan, Sivas'ta bir kongre toplanacağını belirten bunun için destek olunmasını isteyen bir başka yazı

¹ Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam*, C.I, Remzi Kitabevi İstanbul 2001, s.305-309.

² Kemal Atatürk, *Nutuk (1919-1927)*, Yay. Haz: Zeynep Korkmaz, Ankara 2000, s.9.

³ Kemal Atatürk, *Nutuk*, s. 15-22.

⁴ Kemal Atatürk, *Nutuk*, s. 25. Ali Kemal Bey de 23 Haziran tarihli genelgesini yayınladıktan sonra 26 Haziran 1919 tarihinde hükümetten çekilmiştir. Bkz; Kemal Atatürk, *Nutuk*, s. 25; Yunus Nadi, *Ali Galip Hadisesi*, Yenigün Yayıncılık, 2000, s. 19-22.

⁵ Kemal Arıburnu, "Kurtuluş Savaşı Başlarında Ali Galip'in Hayınca Girişimi", *İdarecinin Sesi*, C. IX, S.6, Temmuz 1990, s. 29-30.

⁶ Cevdet R. Yularkıran, *Sivas Valisi Reşit Paşa'nın Hatıraları*, Sivas 2009, s. 29.

geçmiştir. Reşit Paşa hatıralarında bu durumu şöyle dile getirir: “Her iki tamim, hemen hemen aynı günde elime gelmişti. Biri öbürünün tamamıyla zıddı bir zihniyetten oluşan bu yazılardan hangisine itaat etmek ve bağlanmak lazımdı? Bir hükümet adamı sıfatıyla bu soruya verilecek cevap basittir. Çünkü memur kanun dairesinde ancak amirini dinler, onun gösterdiği istikamette hareket eder. Fakat kanun esas bakımından millî arzuların ve ihtiyaçların ifadesi demektir. Acaba elimde bulunan iki tamimden hangisi milletin günlük ihtiyacına daha uygundur? Biz Anadolu valileri Dâhiliye Nazırı Ali Kemal Bey’in emri üzerine Mustafa Kemal Paşa ile münasebeti keserek ve onun memleketi kurtarmak maksadıyla yapmak istediği işlere engel olursak millete kazanç mı temin etmiş oluruz, zarar mı?”⁷ Bu noktada eski milletvekillerinden Rasim Bey’e dünyanın en kuvvetli devletleri aleyhimize iken yurdun en mühim noktaları tutulmuş iken Mustafa Kemal’in bu güçlere karşı duruşunun dayanağı nedir diye soran Reşit Paşa’ya, Rasim Bey hiç düşünmeden millete dayanıyor diye cevap vermiştir. Reşit Paşa, konuştuğu kişiler ve gördüğü manzara karşısında daha o zaman taraf olduğunu hatıralarında dile getirmektedir.⁸

Olaylar bu şekilde gelişirken İstanbul’dan gelen Elazığ Valisi Ali Galip adlı bir zatın kendisini ziyaret ettiğini belirten Reşit Paşa, bu zatın “ben İstanbul’dayken Mustafa Kemal’in azli gündemdediydi hatta yüce divana sevki de düşünülüyordu” diyerek bu konu hakkında bir gelişmenin olup olmadığını sorduğunu, kendisinin de Dâhiliye Nezaretinden gelen yazıyı gösterdiğini belirtmektedir. Yazıyı okuyunca hayli memnun olarak “Ne yapmak fikrindediniz” diye sorduğunu, kendisinin de Nezaret’ten sadece o zatın azledildiğini ve kendisiyle temastan uzak durulmasının istendiğini, o nedenle de yapılacak bir şey olmadığını ifade ettiğini, bunun üzerine Ali Galip’in oldukça sinirlendiğini her vazifenin üst makamdan tebliğ edilmez olduğunu dile getirerek Mustafa Kemal’in tutuklanmasını istediğini ve hatta bu konuda çok ısrarcı olunca da kendisinin “Beyefendi manasız konuşuyorsunuz. Sizde bana yol göstermek, vazife vermek hakkı ve kuvveti yoktur. Mustafa Kemal Paşa’yı hapsetmek size lazım ve bilhassa kolay görünüyorsa onun kendi vilayetiniz hudutları içinde dolaşacağı günleri bekleyiniz” diye karşılık verdiğini anlatmaktadır.⁹

Ali Galip ikinci kez Reşit Paşa’yı ziyaret ettiğinde eğer Mustafa Kemal Paşa Elazığ il sınırları içinde olmuş olsa onu hemen tutuklayabileceğini söylemiştir. Tam o esnada Mustafa Kemal Paşa’nın Sivas’a hareket ettiğini bildirir telgrafı gelmiştir. Bu telgraf Mustafa Kemal Paşa’nın hareketinden altı saat sonra çekildiği için telgraf Reşit Paşa’nın eline ulaştığında Paşa Sivas yakınlarına gelmiş bulunmaktadır. Mustafa Kemal Paşa’ya karşı herhangi bir olumsuz duruma meydan vermemek için böyle bir tedbir alınmıştır. Reşit Paşa da bu durumdan yararlanarak Ali Galip’e buyurun tevkif edin deyince “Ben tevkif ederim dedimse benim vilayetim dâhilinde olursa tevkif ederim demek istedim” diye karşılık vermiştir.¹⁰

Mustafa Kemal Paşa 27 Haziran günü Sivas’a gelmesiyle birlikte Ali Galip’i huzuruna getirtmiştir. Reşit Paşa hatıralarında Mustafa Kemal Paşa’nın oldukça sert bir üslupla Ali Galip’e “Askerler mert olur. Türk askeri ise mertlerden mert ve pek civanmert olur. Siz, cihanın kabul ettiği bu kaideye istisna mı teşkil ediyorsunuz?...Yoksa ordudan ayrılmakla Türk askerine mahsus bütün kıymetlerden de uzak mı düştünüz.? Nedir bu yaptığınız?...Kime ve kimlere hizmet yahut kime ve kimlere ihanet ediyorsunuz? Hiç Düşündünüz mü?” dediğini buna karşılık Ali Galip Bey’in söz almak istediğini ancak Mustafa Kemal Paşa’nın buna rıza göstermeyip “...Haydi, buyurun yerinize gidin! Derin derin düşünün! Harput’a mı gitmek, geri İstanbul’a mı dönmek lazım olduğunu kararlaştırın” diyerek konuşmasını bitirdiğini belirtmiştir.¹¹ Ancak Ali Galip aynı gece Mustafa Kemal Paşa ile görüşmek üzere yanına gelmiştir. Ali Galip ile olan bu görüşmesinden Mustafa Kemal Paşa Nutuk’ta şöyle bahsetmiştir.

⁷ Yularkıran, a.g.e., s. 24.

⁸ Yularkıran, a.g.e., s.35-36.

⁹ Yularkıran, a.g.e., s. 42-46.

¹⁰ Yularkıran, a.g.e.,s. 55-57. Selahattin Tansel, *Mondros’tan Mudanya’ya Kadar*, C.II, İstanbul 1991, s.22-23.

¹¹ Yularkıran, a.g.e., s. 61-62

“Efendiler, Ali Galip karşılaştığı bu kötü davranıştan sonra bana bildirecek bazı gizli şeyleri olduğunu söyleyerek gece yalnız olarak odama geldi. Kabul ettim. Davranışlarının dış görünüşüne önem vermemekliğimizi rica ile Elazığ valiliğini kabul ederek gelmekten maksadının, benim yolumda hizmet etmek olduğunu ve Sivas'ta kalışının benimle buluşup benden direktif almak maksadına dayandığını açıklamaya ve bin türlü delillerle ispata çalıştı. Bizi sabaha kadar oyalamak suretiyle başardığını da itiraf etmeliyim.”¹²

Ali Galip'in Yaveri Nihat Fevzioglu da hatıralarında Ali Galip ile sabaha kadar süren görüşme sonunda Mustafa Kemal'in “Sayın Albayım.. Bütün gücümüzü kullanarak vatana hizmetimizin semeresini millete duyurmak ve göstermek zorundayız. Velhasıl bütün gücümüzü kullanmak mecburiyetinde zaferi kazanmak zorundayız. Bu gerekli. Sizlerden mutlak bir sadakat istiyorum. Milletın namına vatan aşkına ...Bu ahdimiz bozulmasın..” dediğini buna karşılık Ali Galip'in “Elbette bozulmayacaktır Paşam.. Emin olunuz ve bana müsaade buyurunuz. Hele bir vazifemi teslim alayım...” diye cevap verdiğini belirtmiştir.¹³ Ancak bu sözleriyle güya Mustafa Kemal'e bağlılığını gösteren Ali Galip görevinin başına geçer geçmez gerçek niyetini uygulamaya koymak için hiç vakit kaybetmemiştir.

II. Ali Galip ile İstanbul Hükümeti'nin İşbirliği

Dâhiliye Nazırı Adil Bey ile Ali Galip arasında Sivas Kongresi'ne yapılacak baskın ile ilgili 29 Ağustos ile 3 Eylül arasında 30 dan fazla telgraf gidip gelmiştir.¹⁴ Dâhiliye Nazırı Adil Bey tarafından teklif edilen bu görev karşılığında, önce hemen albaylığa, Elazığ'dan hareketi sırasında da tümgeneralliğe terfisini isteyen Ali Galip daha sonra yolluk, sefer masrafının yanı sıra 700 lira tazminat ile yeni görevleri için (Sivas Valiliği ve Komutanlığı) Padişah'tan iradenin çıkmasını istemiştir.¹⁵

Babîali ise biran önce Sivas üzerine harekete geçilmesi yönünde Ali Galip'e baskı yapmaktadır. Kürtlerden güvenebileceği yüz elli kadar süvariye yanına alarak ne için ve nereye gidildiğini hiç kimseye sezdirmeden Sivas'a kimsenin beklemediği biran giren Ali Galip, vali ve komutanlığı ele alacak ve sayıca az olmakla birlikte jandarma ve askerler ile Sivas Kongresi'nin toplanmasını engelleyecek ve sorumluları tutuklayarak İstanbul'a gönderilmelerini sağlayacaktır.¹⁶

Olayların bu şekilde geliştiği sırada İngiliz Binbaşı Noel, Bedirhanilerden Celadet, Kamuran ve Cemilpaşazade Ekrem Bey'i de yanına alarak Elbistan ve Arga üzerinden Malatya'ya gelmiştir. Bu İngiliz zabitanın amacı İngiliz himayesi altında Kürdistan teşkili için propaganda yapmaktır.¹⁷ Ancak görünüşte Türk, Kürt ve Ermeni nüfusunu incelemek üzere İstanbul Hükümeti'nin verdiği izinle buralarda dolaşan Binbaşı Noel ve yanındakiler Malatya Mutasarrıfı Bedirhanilerden Halil Bey tarafından karşılanmıştır. Ali Galip de Sivas'ı basmak için beraberine alacağı silahlı kimseleri temin etmek maksadıyla Noel'in de orada bulunmasını konu ederek teftiş bahanesiyle Malatya'ya 6 Eylül'de gelmiştir.¹⁸ S. Tansel çalışmasında Ali Galip ile Noel'in aynı zamanda Malatya'da bulunmalarının tarafların işbirliğinin göstergesi olduğunu belirtmiştir.¹⁹ S. Sonyel de bu görüşü Binbaşı Noel'in amirleriyle yaptığı yazışmada yer alan “...Eğer Galip hala karargâhı ziyaret etmeye kararlıysa ona benimle en kısa zamanda

¹² Kemal Atatürk, *Nutuk*, s.30.

¹³ Ahmet Nihat Fevzioglu'nun hatıralarından aktaran Erdal Aydoğan, *Samsun'dan Erzurum'a Mustafa Kemal*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2000, s.128.

¹⁴ Sina Akşin eserinde Ali Galip'in hükümetin baskın tasarısından ancak Ağustos sonunda haberinin olduğu iddialarının aksine daha önce haberdar olduğunu dile getirmektedir. Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele (Mutlakiyete Dönüş 1918-1919)*, C.I, Kültür Yayınları, İstanbul 2004, s.560.

¹⁵ Akşin, *a.g.e.*, s. 562; Yunus Nadi, *a.g.e.*, s.39-46

¹⁶ Yunus Nadi, *a.g.e.*, s.53.

¹⁷ Yunus Nadi, *a.g.e.*, s.59. Kazım Karabekir, *İstiklal Harbimiz*, C.I, Emre Yayınları, İstanbul 2000, s.435.

¹⁸ Kemal Atatürk, *Nutuk*, s.80-82.

¹⁹ Tansel, *a.g.e.*, s.107.

buluşması gerektiği söylenmelidir. Herhalde kendinde yeterli para vardır” sözlerine dikkati çekerek doğrulamaktadır.²⁰

Gelişmelerden haberdar olan Mustafa Kemal Paşa bu durum üzerine Ali Galip olayını sonlandırmaya karar vermiştir. Mustafa Kemal’in bu baskın planından nasıl haberdar olduğu meselesine gelince Sivas Valisi Reşit Paşa hatıralarında *“bu sırrı araştırmak benim haddim değildir”* demiş olsa da meseleye açıklık getirmiştir. Elazığ ile İstanbul arasındaki telgraf haberleşmelerine genellikle Sivas’ın aracılık ettiğini, Sivas ile İstanbul arasında ise bu aracı merkezin Kastamonu olduğunu belirttikten sonra İstanbul’un herhangi bir merkezin aracılığını istemeyerek doğrudan doğruya yaptığı haberleşmelerin doğal olarak diğer merkezlerin merakını celbettiğini hatırlattıktan sonra, bu haberleşmelerin dinlendiğine dikkat çekmiştir. Ayrıca Dâhiliye Nazırı ile valiler arasında kullanılan şifre anahtarının da bir olduğunu hatırlatan Reşit Paşa, Elazığ’a yazılan bir şifreyi Sivas Valisi’nin telgrafhaneden ele geçirmesi durumunda bunun çözülmesinin birkaç dakikalık bir iş olduğunu söylemiştir²¹.

Mustafa Kemal 13. Kolordu vasıtasıyla Binbaşı Noel ile birlikte Bedirhânilerden Celâdet, Kamuran ve Diyarbakırlı Cemilpaşazade Ekrem’in birlikte Malatya’ya geldikleri, burada Mutasarrıf ve Belediye Başkanı tarafından karşılandıklarını öğrenmiştir. Binbaşı Noel ile beraberindeki bu kişilerin amaçları hakkında önceden bilgi sahibi olan Mustafa Kemal, zaten onları takip ettirmektedir. İşte bu aşamada Ali Galip’in de Malatya’ya geldiğinin öğrenilmesi ve onunla ilgili Sivas Valiliği’ne tayin edildiğine ilişkin söylentiler de bir araya getirilince Ali Galip ile İstanbul Hükümeti arasındaki haberleşmenin kontrolü yapılmış böylece gerçekler ortaya çıkartılmıştır²².

7 Eylül’de Mustafa Kemal 13. Kolordu Kurmay Başkanından, Ali Galip, Halil Bey ve Binbaşı Noel ile arkadaşlarını tutuklamalarını istemiştir²³. Ancak 13. Kolordu Komutanı Malatya’da bulunan süvari birliğinin azlığı nedeniyle bunları tutuklamaya cesaret edemediklerini belirterek durumu Harbiye Nezaretine bildirdiklerini ifade etmiştir. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, Diyarbakır, Elazığ ve Malatya ile haberleşmeyi bizzat kendisi ele alarak durumun vahametini ifade ederek isteğini yinelemiştir. Bunun sonucunda 13. Kolordu Kurmay Başkanının kararı üzerine Elazığ Alay Komutanı İlyas Bey 9 Eylül’de bu kişileri tutuklamak için harekete geçmiştir. Yine Aziziye ve Siverek’teki bazı birlikler Malatya’ya yönlendirildiği gibi 3. Kolordunun emir subayı Recep Zühtü ile bazıları Paşa’dan hususi talimat alıp Malatya’ya gönderilmişlerdir. Bu arada Dâhiliye Nezareti de Ali Galip’e Sivas baskını için acele etmesi yönünde baskı yapmaktadır. Önce oyalama taktiği izleyen Ali Galip artık kesin kararını vererek 14 Eylül’de harekete geçileceğini bildirmiş olmasına rağmen İlyas Bey birliklerinin gelmekte olduğunu öğrenince Noel ve arkadaşları ile birlikte Malatya’dan kaçmıştır.²⁴

Ali Galip’in akıbetinin ne olduğuna gelirse; Sivas Kongresini basma teşebbüsü olumsuz sonuçlanınca önce Halep’e kaçmış oradan da İstanbul’a gelmiştir. Hatta Dâhiliye Nezareti’nin bu dönemde Ali Galip’i ikinci kez kullanmak istediği bilinmektedir. Ali Galip, İstanbul’un kurtuluşu sıralarında yakalanmış, Adapazarı Askeri Mahkemesine verilmişse de buradan bir

²⁰ Salahi R. Sonyel, *Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisi’nin Türkiye’deki Eylemleri*, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1995, s.32

²¹ Yularkıran, *a.g.e.*, s. 150.

²² Osman Köksal, “Ali Galip’in Sivas’ı Basma Teşebbüsü ve Sonucu”, *Askeri Tarih Bülteni*, Yıl.15, S.28, Şubat 1990, s. 129.

²³ Mustafa Kemal Sivas Kongresinde 9 Eylül 1919 günü Ali Galip ve işbirlikçilerinin yakalanması için gösterilen çabalara değinmiştir. Mustafa Kemal’in bu konuşması için bkz. Atatürk, *Nutuk*, s.80; Uluğ İğdemir, *Sivas Kongresi Tutanakları*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999, s.78-79.

²⁴ Akşin, *a.g.e.* s. 565-567. Ali Galip’in yakalanması için yapılan haberleşme için bkz. *Atatürk’ün Not Defterleri VII*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2007, s.200-202.

şekilde kendini kurtaran Ali Galip Ankara'ya gelmiştir. Ancak 150'likler listesine alınan Ali Galip yaşamının geri kalanını yurt dışında geçirmiş, 1932 yılında ölmüştür²⁵.

III. Mustafa Kemal Paşa'nın Ali Galip Olayı'nı Milli Mücadele Hareketi Lehinde Kullanması

Ali Galip Olayı bu şekilde sonuçlanırken Mustafa Kemal Paşa durumu İstanbul Hükümeti aleyhine kullanmıştır. Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin düşürülmesi yoluyla kendileri ile daha yakın bir çizgi içerisinde bulunacak Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin kurulması sağlanmıştır. Bu amaca ulaşmak için Milli Mücadeleyi destekleyen İrade-i Milliye ve Albayrak gazetelerinden yardım almıştır. Bu gazetelerde iki hafta boyunca Ali Galip ile İstanbul Hükümeti arasındaki işbirliği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Böylece İstanbul Hükümeti aleyhinde bir kamuoyu oluşturulmuştur.²⁶ Yapılan yayınlarda İstanbul Hükümeti'nin illegal davrandığı belirtilmiştir. Yine vatandaşların şikâyetlerini Padişaha anlatma isteklerinin engellenmesiyle yapılan hataların tekerrür edildiği ifade edilerek hükümetin meşru olup olmadığı tartışmaya açılmıştır. Mustafa Kemal'in Dâhiliye Nazırı Adil Bey'e 10 Eylül 1919 çektiği aşağıdaki telgraf 17 Eylül 1919 tarihli İrade-i Milliye gazetesinde yayınlanmıştır;

“Milleti padişahına maruzatta bulunmaktan men ediyorsunuz. Alçaklar caniler, hainler! Düşmanlarla millet aleyhinde tertibat-ı hainanede bulunuyorsunuz. Milletin kudret ve iradesine takdirden aciz olduğunuza şüphe etmiyorum. Fakat vatan ve millete karşı hainane ve mezbuhane harekette bulunacağınıza inanmak istemiyordum. Aklınızı başınıza toplayınız.

Galip Bey ve hempaları gibi bülehanın ahmakça olan mevhum vaadlerine kapılarak ve Mr. Nowil gibi milletimiz ve vatanımız için muzır olan ecnebilere vicdanınızı satarak irtikap ettiğiniz denaetlerin milletçe tatbik olunacak mes'uliyetini nazar'ı dikkatte tutunuz. Givendiğiniz eşhas ile merkumun akıbetini öğrendiğiniz zaman kendi akıbetinizle mukayeseyi de unutmayınız”²⁷

Öyle ki bu gelişmeler üzerine İrade-i Milliye gazetesinde, Van, Çankırı, Akdağmadeni, Osmançık ve daha birçok yerin ahalisinin Milli Kongre Heyeti'nin yanında olduğunu gösteren telgraflarına yer verilmiştir. Bu telgraflara örnek vermek gerekirse ilki Van'dan Van Vali Vekili Kadı Necip'in çekmiş olduğu telgraftır; *“Âmâl-ı milletle kabil-i telif olmayan Ferit Paşa kabinesinin devamı, efkâr-ı umumiye teheyüic ve ezhân-ı milleti tahdiş etmekte ve bu halin devamı devlet ve millet için kabil-i telif olmayan elim neticeler tevhit edeceği anlaşılmaktadır. Umuma itimat bahşolacak bir kabinenin biran evvel teşkiline ferman buyurulması lüzumu hissiyat-ı umumiye tercüman olarak arza cüret eylerim.”²⁸*

Bir diğer örneği de Çankırı Şabanözü Nahiyesi ahali namına Belediye Reisi'nin telgrafı oluşturmaktadır;

“Sivas'ta münakid millî kongre heyetinin ma'ruzâtını Halife-i Zîşânımız Padişahımız Efendimiz Hazretleri'ne arz ve iblağ eylemeyen ve menafi-i âliye-i vataniye hakkında şimdîye kadar bir ğunâ hizmeti mesbuk olmayan Ferit Paşa kabinesinin iskatı ile yerine itimâd-ı umumiye mazhar yeni bir hey'et-i vükala gelinceye kadar hükümet-i merkeziye ile kat'ı alaka ettiğimiz ve milli kongre hey'et'i aliyesi ile teşrik ve tevhid-i mesai ederek hey'eti müşarun

²⁵ Arıburnu, a.g.e., s.30. Kemal Arıburnu, *Sivas Kongresi Samsun'dan Ankara'ya Kadar Olaylar ve Anılarla*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 1997, s.133-134.

²⁶ Selçuk Ural, “Ali Galip Olayı'nın Milli Mücadele Taraftarı Gazetelerdeki (İrade-i Milliye ve Albayrak) Yankıları, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, C.8, S.29-30, Mayıs-Kasım 2002, s.163-164.

²⁷ 17 Eylül 1335/1919, *İrade-i Milliye Tıpkı Basım ve Yeni Harflerle (Haz. Alim Yıldız vd.)*, Buruciye Yayınları, Sivas 2007, s.29. Mustafa Kemal'in bu telgrafı öncesinde, Vali Reşit Paşa, Dahiliye Nezareti'ne Sivas kongresine yönelik Ali Galip ile yapılan işbirliğinden dolayı eleştiriler içeren bir telgraf göndermiş, sonrasında Dahiliye Nazırı Adil Bey'in cevabı gelmiş bu sırada telgrafhanede hazır bulunan Mustafa Kemal Paşa'da bunun üzerine aynı gün yukarıdaki telgrafı Adil Bey'e hitaben yazmıştır. A. Mazhar Müfit Kansu, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, C.II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988, s.351-352.

²⁸ *İrade-i Milliye*, 22 Eylül 1335/1919, İrade-i Milliye...,s.43.

*ileyhâya her türlü muzaheret ve muavenata hazır bulunduğumuzu nahiye belediye dairesinde içtimâ eden binlerce ahali namına arz eylerim Efendim”.*²⁹

Mustafa Kemal Paşa'nın isteği üzerine XV, XX, XIII ve III. Kolordu kumandanları da 11 Eylül 1919'da Sadarete bir telgraf çekerek Padişah ile görüşmek istediklerini aksi halde oluşacak kötü sonuçlardan Sadrazamın sorumlu olacağını ifade etmişlerdir. Aynı gün Padişaha da bir telgraf çekerek Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin biran önce işbaşından ayrılmasının gerekliliğini vurgulamışlardır. XV. Kolordu Kumandanı Kazım Karabekir Paşa da bir beyanname yayınlamıştır. Söz konusu beyanname ile Erzurum Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Merkezinin toplanacağını ve bu yolla Sivas'ta ortaya çıkan durumun Hilafet Makamına bildirileceğini aynı zamanda da Padişah ile milletin tam güvenini kazanmış kişilerden oluşacak yeni bir kabinenin kurulmasının talep edileceğini açıklamıştır. Bu baskılara rağmen Damat Ferit Paşa teklifleri kabul etmediğinden Umumi Kongre Heyeti tarafından 11/12 Eylül gecesi Sadrazama bir telgraf çekilmiştir. Bu telgrafla milletin Padişah'tan başkasına güveninin kalmadığını ve bu nedenle isteklerini ancak Padişaha arz edeceklerini fakat hükümetin buna engel olduğunu ifade etmişlerdir. Bu durum bir saat kadar daha sürerse Anadolu'nun İstanbul Hükümeti ile her türlü bağlantıyı keseceğini ve bu durumu yabancı devlet temsilcilerine bildireceklerini de açıklamışlardır. Buna rağmen cevap alınamaması üzerine sabaha karşı beşte Kongre Heyeti meşru saydığı bir hükümet iş başına geçinceye kadar İstanbul ile her türlü haberleşmenin kesildiği açıklamıştır.³⁰ Anadolu'daki birçok vilayet ve mutasarrıflık da kolordular gibi aynı düşünce etrafında birleşmiştir. Van ve Erzurum Valileri, Sadrazamlık makamına, Ali Galip ve yandaşlarının Sivas Kongresi'ni basmaları olayının Padişaha bildirilmesinin engellediğine ilişkin aşağıda yazılı telgrafın çekilmesini Sivas'ta kongre heyetinin onayına sunmuşlardır;

*“Memuratül-aziz Valisi Galip Bey'in bir takım ekrâd ile Sivas'taki kongre heyetinin derdestine me'mur edilmesi ve bu heyetin zat-ı hazret-i padişahiye telgrafla arz-ı vaziyet eylesine mümanaat buyrulması bu havalide fevkâlâde sû-i tesir hâsıl etmiştir. Ahali milletin âmâl-i meşruasının istihsâli maksadıyla cemiyetler kanunu mucibince teşekkül etmiş olan bu heyetin efkâr ve muttalibine şiddetle taraftar ve kolordular dahi tamamen bunlara zâhir ve muayyen olup hükümet-i merkezîyeye emniyet ve itimatları kalmamasına ve vaziyet-i hâziranın vahamet ve ehemmiyetine nazaran memleketin muhtaç olduğu sükûn ve selâmetin te'mini için kabinenin tebdilinden başka çare görülmediği ma'ruzdur”*³¹

Damat Ferit gittikçe büyüyen bu baskıdan kurtulmak için İngilizlerin Anadolu'ya asker göndermesini sağlamaya çalışmış ancak başarılı olamamıştır. 17 Eylül 1919 tarihinde İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiseri Amiral John de Robeck, İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Curzon'a 512 numara ile gönderdiği yazıda *“Sadrazam milliyetçilere karşı asker göndermeyi önerdi. Fakat bu akıllıca olmaz, en azından bir iç savaş başlatır. Daha kötüsü bu gruplar Mustafa Kemal'le birleşebilir. Bu konuda saray ve müttelikler zayıf durumdadır. Biz Mustafa Kemal'e aracı göndermeyi düşünüyoruz”* diye bilgi vermesi de bu görüşü doğrular niteliktedir.³² Bu haliyle baskılara daha fazla dayanamayacağı açık olan Damat Ferit Paşa 1

²⁹ 28 Eylül 1335/1919, *İrade-i Milliye*...,s.43.

³⁰ Haluk Selvi, “Sivas Kongresi Kararlarının Uygulanması”, *Sivas Kongresi IV. Uluslar arası Sempozyumu*, Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, Ankara, s.100-101. Umumi Kongre Heyeti tarafından çekilen telgrafın hemen sonrasında 12 Eylül 1919 günü Dahiliye Nezareti tarafından Sivas ve Ankara'daki komutanlar ile Sivas valisinin merkezi hükümete muhalefet etmelerinden ötürü tedbir alınması için Konya vilayetine telgraf çekilmiştir. Bu telgraf için bkz. *Osmanlı Belgelerinde Millî Mücadele ve Mustafa Kemal Atatürk*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Yayınları, Ankara 2007, s.100.

³¹ Belge için bkz. Ek-II, *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*, Yıl.49, Sayı.109, Ocak 2000, s. 149-151.

³² *İngiliz Devlet Arşivi Gizli Belgeleri, Türkiye'nin Parçalanması ve İngiliz Politikası (1900-1920)*, Örgün Yayınevi, İstanbul, s.233.

Ekim 1919 tarihinde istifa etmek mecburiyetinde kalmıştır.³³ Bu durum Temsil Heyeti'nde olduğu gibi³⁴, bütün memlekette büyük memnuniyetle karşılanmıştır³⁵.

Sonuç

Görüldüğü üzere Ali Galip Olayı bizzat İstanbul Hükümeti tarafından tertip edilmiştir. İstanbul Hükümeti, Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki Anadolu harekâtının giderek çok daha güçlendiğini gördüğü için, vakit kaybetmeksizin bu durumu önleme çabası içine girmiştir. Mustafa Kemal Paşa hakkında çıkarılan tutuklama kararı Anadolu'da itibar görmemiştir. Bu nedendir ki İstanbul Hükümeti Ali Galip'i devreye sokarak Sivas Kongresi'ni basmak suretiyle hem Milli Mücadele Harekâtını baltalamış olacak hem de sorumluların tutuklanması sağlamış olacaktır. Ancak bu teşebbüsün zamanında fark edilmiş olması, gereken önlemlerin alınarak sonuçsuz bırakılması Milli Mücadele için gerçekten önemlidir. İşlerin İstanbul Hükümeti'nin istediği şekilde seyir göstermemesi neticesinde, Mustafa Kemal Paşa'nın haklılığını olaylar kendiliğinden ortaya çıkarmıştır. İstanbul hükümeti ile Ali Galip arasındaki görüşmelerin telgraf görüşmelerinin gün yüzüne çıkarılması İstanbul Hükümeti'nin gerçek niyetinin de anlaşılmasına vesile olmuştur.

Sivas Kongresinin basılması ve sorumlularının tutuklanmasına yönelik bu teşebbüs ile Milli Mücadele hareketinin önünün kesilmesi ve gücünün kırılması amaçlanmışsa da bu olay beklentilerin aksine halkın birbiriyle kenetlenmesine yol açmış ve Milli Mücadele hareketinin var olan gücüne güç katmıştır. Vilayetlerin bu olay karşısında gösterdiği tepki ile Temsil Heyeti'nin kararlılığının bir sonucu olarak Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin iktidardan düşmesi ve hemen sonrasında Milli Mücadeleye yakınlığı ile bilinen Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin kurulması Temsil Heyeti'nin ilk başarısı olarak değerlendirilmiştir. Yine Ali Galip Hadisesi ile Anadolu'da verilen mücadelenin sadece birkaç komutanın tertip ettiği bir mücadele hareketi olmaktan öte halkın destek verdiği ve bizzat içinde bulunduğu bir halk hareketi olduğu da ortaya konulmuştur.

Kaynakça

“15. Kolordu Komutanlığının, 13. Kolordu Komutanlığına Alınan Tedbirler Neticesinde Ali Galip ve Yandaşlarının İhanetinin Önlendiğini Bildiren Yazısı (Belge No: 4018)”, *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*, Yıl.49, Sayı.109, Ocak 2000, s. 118-120.

“15. Kolordu Komutanlığının Ali Galip ve Yandaşlarının Malatya Mutasarrıfını Propagandayla Görevlendirdiklerini Bildiren Yazısı (Belge No: 4017)”, *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*, Yıl.49, Sayı.109, Ocak 2000, s. 115-117.

Akşin, Sina, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele (Mutlakıyete Dönüş 1918-1919)*, C.I, Kültür Yayınları, İstanbul 2004.

Arıburnu, Kemal, “Kurtuluş Savaşı Başlarında Ali Galip'in Hayınca Girişimi”, *İdarecinin Sesi*, C. IX, S.6, Temmuz 1990, s.29-34.

Arıburnu, Kemal, *Sivas Kongresi Samsun'dan Ankara'ya Kadar Olaylar ve Anılarla*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 1997.

³³ Selvi, a.g.e.,116.

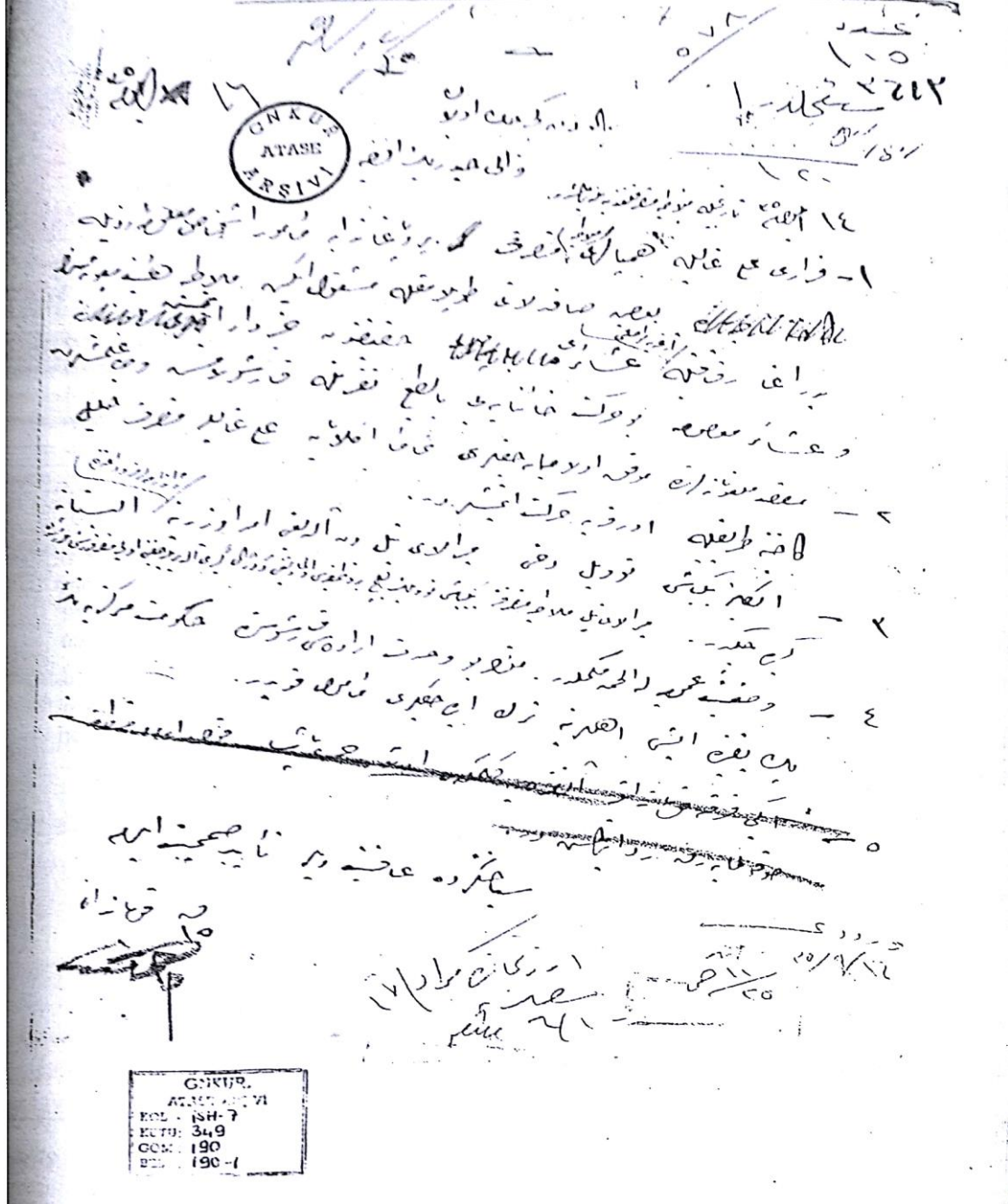
³⁴ Temsil Heyeti'nin Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin görevden alınması üzerine çektiği telgraf için bkz. *Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk (1916-1922)*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2003., s.92.

³⁵ Mithat Sertoğlu, “Sivas Kongresinden Padişah Vahideddin'e Karşı Yayınlanan Beyanname”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, S.17, Şubat 1969, s. 9.

- Atatürk'ün Not Defterleri VII*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2007.
- Atatürk, Mustafa Kemal, *Nutuk (1919-1927)*, Yay. Haz: Zeynep Korkmaz, Ankara 2000.
- Aydemir, Şevket Süreyya, *Tek Adam*, C.I, Remzi Kitabevi İstanbul 2001.
- Aydoğan, Erdal, *Samsun'dan Erzurum'a Mustafa Kemal*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2000.
- Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk (1916-1922)*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Yayınları, Ankara 2003.
- İrade-i Milliye Tıpkı Basım ve Yeni Harflerle* (Haz. Alim Yıldız vd.), Buruciye Yayınları, Sivas 2007.
- Kansu, Mazhar Müfit, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, C.II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988.
- Karabekir, Kazım, *İstiklal Harbimiz*, C.I, Emre Yayınları, İstanbul 2000.
- Köksal, Osman, "Ali Galip'in Sivas'ı Basma Teşebbüsü ve Sonucu", *Askeri Tarih Bülteni*, Yıl.15, S.28, Şubat 1990, s. 119-137.
- Osmanlı Belgelerinde Milli Mücadele ve Mustafa Kemal Atatürk*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Yayınları, Ankara 2007.
- Selvi, Haluk, "Sivas Kongresi Kararlarının Uygulanması", *Sivas Kongresi IV. Uluslararası Sempozyumu*, Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, Ankara, s.99-116.
- Sertoğlu, Mithat, "Sivas Kongresinden Padişah Vahideddin'e Karşı Yayınlanan Beyanname", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, S.17, Şubat 1969, s. 3-9.
- Sonyel, Salahi R., *Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisi'nin Türkiye'deki Eylemleri*, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1995, s.32.
- İngiliz Devlet Arşivi Gizli Belgeleri, Türkiye'nin Parçalanması ve İngiliz Politikası (1900-1920)*, Örgün Yayınevi, İstanbul.
- Ural, Selçuk, "Ali Galip Olayı'nın Milli Mücadele Taraftarı Gazetelerdeki (İrade-i Milliye ve Albayrak) Yankıları", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, C.8, S.29-30, Mayıs-Kasım 2002, s.159-174.
- Tansel Selahattin, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, C.II, İstanbul 1991.
- Yularkıran, Cevdet R., *Sivas Valisi Reşit Paşa'nın Hatıraları*, Sivas 2009.
- Yunus Nadi, *Ali Galip Hadisesi*, Yenigün Yayıncılık, 2000.
- "Van ve Erzurum Valilerinin Sadrazamlık Makamına Ali Galip ve Yandaşlarının Sivas Kongresini Basmaları Olayının Padişaha Bildirilmesinin Engellendiği Konusundaki Yazısı (Belge No: 4025)", *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*, Yıl.49, Sayı.109, Ocak 2000, s. 149-151.

EKLER

EK-1 "15. Kolordu Komutanlığının, Ali Galip ve Yandaşlarının Malatya Mutasarrıfını Propagandayla Görevlendirdiklerini Bildiren Yazısı (Belge No: 4017)³⁶

³⁶ Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, Yıl.49, Sayı.109, Ocak 2000, s. 115.

